

Majon Einar Sagens dom over rettsoppgjøret og myndighetenes holdning

Jeg tror det er rett å gjenoppfriske litt fra major Einar Sagens bok om rettsoppgjøret og regjeringen Nygaardsvold, som kom ut i 1946. Boka ble neppe lest av overvettes mange den gangen den kom ut. Nå er det neppe noen som våger å insinuere at major Sagen ikke var god nordmann, at han gikk NS-folkenes ærend. Men han så, i likhet med major Langeland, de fryktelige konsekvenser som rettsoppgjøret ville få. Og Sagen har vært framsynt før. Han advarte før krigen om det som ville komme. Han fikk rett på en slik måte, at hans ord uten videre ikke kan avvises. Nå er major Sagen død. Men hadde han levd, da vet vi at han ikke vellet undt seg rist eller ro før han hadde overbevist de gode krefter i folket om den urett som siden frigjøringen er blitt begått mot en stor del av de beste nordmenn i vårt land, mens myndighetene på den annen side har holdt hånd over de virkelige svikere.

Vi gjengir følgende avsnitt av boken:

Mange ble nazister, fordi de syntes situasjonen i 1940 og utover var håpløs. Dette var ikke langt fra sannheten heller. De så ingen annen utvei enn denne, at Norge iallfall foreløpig måtte gå opp i et Stor-Germania. De kjente seg med god grunn sveken av storting og regjering. De så fedrelandet gli bort under føttene sine. Og de trodde på de tyske løfter om at Norge atter skulle få sin frihet og selvstendighet. De var nesten like så troskyldige og enfoldige som norske statsmenn, enda det skal noe til.

De passive nazistene har ikke gjort sitt fedreland skade. Og de burde aldri ha vært satt i fengsel. Det var et grovt mistak — en juridisk kjempebommert — å sette inn folk i tusentall og la dem sitte i månedsvis og vente på dom. Kanhende gikk de fri. Tallet på fengselskandidater var stort nok uten de passive nazistene. Regjeringen burde ha forstått såpass at her tok den seg vann over hodet. Den burde ha forstått, at denne rettergangen mot 40 000 (63 000) var meget mer enn staten orket. Det var den rene galskap!

I det kloke Danmark er de kommet så langt, at det ikke er straff for å være nazister så lenge disse ikke gjør noe som er kriminelt. I England fikk nazistene enda lov til å holde offentlig møte i desember 1945. Så langt er liberalismen kommet utenfor Norge.

Akk, om vi hadde vært like så kloke her i landet. Tenk hva vi kunne ha spart av sorg, uhygge og tårer i 100 000 hjem. Og tenk, hva vi kunne ha spart oss av juridisk vrøvl — vrøvl, sa jeg, — tøv, tull og tøys.

Fedrelandet, om det vil kalles fedreland, burde straks ha prøvet å føre disse villfarne sjeler

tilbake til sin rumstore favn, og atter gjort til gode borgere dem som ikke værre hadde gjort enn å bære nazistnavnet i motsetning til en hærskare som var nazister i gagnet bare ikke i navnet — en hærskare, som staten aldri får tak i — aldri! Til dette mangler den både politi, fengselsrom og jurister til å dømme alle.

Saken er den, at det fins store masser av andre folk, som like som de innskrevne NS-folk må være skyldige i landssvik så saut det skal være likhet for loven. Og det er 100 000 arbeidere, som gikk i tysk tjeneste og tjente opp til 100 og 200 kr. dagen. Bøndene på Romerike fikk ikke onnehjelp fordi alle mann laget flyplass på Gardermoen. Til dette kommer tusener bønder som solgte mat til tyskerne, mens nordmenn sultet. De var nazister i gagnet, bare ikke i navnet. Men det er det merkelige, at de skal slippe fri, trass man regner dem for større syndere enn nazistene. Det er bare dem som har båret nazistnavnet som skal ha straff, enda

dette er i strid med grunnsetningene om likhet for loven. Regner man dem sammen med dem som har båret nazistnavnet, kommer vi opp i et folketall på et og et halvt hundrede tusen. Og saken gjelder bortimot 3/4 million mennesker, når vi regner slekten med. Tre kvart million av et folketall på 3 millioner. Så langt er galskapen kommet.

Statsminister Nygaardsvold satt god og mett og trygg borte i London — 100 mil borte — og skrev drakoniske lover mot landsmenn som han selv hadde sviktet og som mangen en gang var fattige og satt og frøs og sultet og var nazister av reneste nød. Han satt og korset seg over alle landssvikene. Han burde ha tenkt seg om før han skrev de drakoniske lovene. Før han var selv den første som sviktet sin plikt i de skjelvevende sekund i 1940, da landets skjebne stod på spill. Det var først og fremst han som hadde ansvaret. Jeg sier ikke svek. Før han forstod ikke hva han gjorde.

Forfølgelsen til graven —

(Forts. fra 4. side.)

var hos de Kirkens vaktmenn i stand til å kalle til live en bestemmelse til beskyttelse av freden på kirkegården. Var det ikke grunn til å befrykte at visse upassende symboler kunne bli meislet inn over disse folks grav? Og hvorfor sikrer man seg ikke den dag i dag mot at sådant skulle skje? Der kunne jo være «en av hundre».

Til slutt skal henvises til hvordan biskopen i bispedømme stilte seg da han hørte om bestemmelsen. Han ble ikke langt fra måløs og uttalte: «Dette har jeg aldri hørt om før, og meg bekjent har det aldri vært praktisert i bispedømme. Et forbud av denne art ville jeg ha vært imot fra første stund. Det er klart at enhver må ha lov og rett til å sette opp en gravstøtte.»

Hatets inferno.

Forfølgelsen til graven fortsetter.

Den nye bestemmelse som avløste den gamle, lyder: «Minnesmerker (monumenter, plater m. v.) eller graven forøvrig må ikke ved sin form, utstyr, symboler eller lignende minne om Nasjonal Samling eller dens virksomhet. Titler som stammer fra NS-tiden, tiltales ikke brukt. Monumenter som er eller blir satt opp i strid med gjeldende bestemmelser, kan forlanges forandret eller fjernet.»

Den gamle bestemmelse om navneplate var begrenset til å gjelde bare Oslo bispedømme. I den kunngjorte nye hører vi intet om at forbudet (navneplate er nå ikke medtatt) skal gjelde hele landet. Vi får vel gå ut fra at så er tilfelle. Men fremdeles har man ikke overvunnet tilfredsstillelsen ved å la muligheten for å krenke gravfreden bare gjelde NS-landsmenn. Man foregir omhu for denne fred; men det er hatet som til siste stund gnistrer fra det inferno som man har gitt seg i vold. Man bør gi avkall på denne uverdige tilfreds-

stillelse, denne falske omhu, så anledningen til å tenke og motiverer anstendig, ikke stenges ute. Bestemmelsen bør få den form at den gjelder alle samfunnsborgere. Når man står for gravens majestet, skal ikke partiuhyet slippe til. Partihensyn blir jammersmå for denne majestet.

Ved å slippe dem til har Oslo menigheters fellesråd, Stiftsdireksjonen i Oslo og Krikedepartementet selv gjort seg skyldig i krenkelse av gravfreden. Ved på ny å slippe dem til har de atter forsyndet seg mot dem. De som sier seg å verne gravfreden, er de som først har krenket den. Det er dem det først ble nødvendig å verne den i mot.

Men saltet? Atter etterlyses saltet hos geistligheten. Er det et lønlig arkanum som i dagen kun har anvendelse for ironien?

Denne artikkel ble foruten til den ovenfor nevnte avis også uten hell sendt til flere andre, også til avisen som fører kristenordet i sine spalter og lot sin leder forkynne: «Intet er så destruktivt som hatet.»

Er det så at adgangen til å komme hatet til livs er omvendt proporsjonal med høyden på samfunnsstigen?

Måtte vårt land bli velsignet med mange «landeplager»!

Røros 7. juni 1949.

K. E. Marstrander.

Major Langelands

nye bok:

«For at I ikke skal dømmes»

koster kr. 12,50 plus porto 65 øre og kan nå bestilles for omgående levering.

«8. Mai» eksp.

Fra Valdres

Jeg må takke B. for hans kommentar i no. 13 til mitt inserat «Fra Valdres» i no. 9 angående den kristelige presses forhold til rettsoppgjøret. Han understreker der, det som jeg også framholdt at grunnen må være frykt, frykt for å komme i opposisjon til massen, frykt for å miste abonnenter. Jeg har også siden sist jeg skrev, stadig speidet etter et deltagende, forsonlig eller ganskyldende ord om rettsforfulgte i «Vårt Land» og «For fattig og rik», som er de kristelige blad jeg leser — men forgjeves. Jeg kan nemlig ikke tenke meg at de nevnte aviser synes det er i sin orden at deres medmennesker blir stilt opp mot en mur og skutt ned eller at — som det her i Valdres er eksempel på, at gamle troskyldige mennesker for mange år siden gav sitt samtykke til medlemskap i N.S. noe som de ved rettsoppgjøret ikke engang erindret at de hadde gjort, ble straffet, og gjort æresløs i 10 år framover. — Det er for øvrig andre måter å miste abonnenter på også enn å holde seg til venns med massen. Jeg kommer f. eks. ikke til å fornye mitt abonnemang på de blader jeg her har nevnt flere.

— Det er viktig som B. sier at det koste seg å stå alene mot mengden. Det er også den geistlige stand som har vært så pass begeistret. De har sagt seg til å si fra, har alle fått papakning, biskop Schjelderup, sogneprestene Ljøstveit og Poulsen m. fl. I sommer skrev sokneprest Gladhaug i Nordre Land en noe hårdhendt artikkel i ett av Gjøvikbladene om rettsoppgjøret. Men han fikk pr. omg. i Opland arbeiderblad beskjed om å holde seg på matta. Opland arbeiderblad er nemlig som alle sine kolleger trofaste i sitt vakthold om Nygaardsvold og Londonregjeringen.

Det skulle vel snart nu med tid og stunder ikke være så risikabelt hverken for geistligheten eller den kristelige presse å våge seg fram med sine virkelige meninger, nu da rettsoppgjørets utøvere selv holder på å slå beina under sitt eget verk ved de gjentagne amnestianordninger, som de skjønner det ikke nytter å sette seg opp i mot lenger.

For nylig sluttet Høires pressekontor en kronikk om det nu oppløste storting slik: «Men partidisciplinen og Oksviks og Torps tilstramning av tøylene ble stadig sterkere markert og kulminerte med det som vil gå over i historien som dette stortings utslettelige skamplott, nemlig forfusking av valgordningen med sikte på å hindre folkeviljen å komme til uttrykk gjennom det nye stortings sammensetning.»

Ja, heri kan en nok være enig. Men det 93de storting har nok langt verre skamplott å ta med seg inn i historien: aksepteringen og godkjenningen av det urettferdige og ulovlige rettsoppgjøret.

Valdresbonds